

सांख्यविद्यामुपसंहरति इदमिति अनुदृश्यगुरुवचनमनुशब्दतोऽर्थतश्च ज्ञात्वा अवेक्ष्य स्वयंचयुक्त्या परीक्ष्य इमां शास्त्रप्रसिद्धां परमेष्ठिसाम्यां चतुर्मुखसमतां प्रयाति आभूतगतिं भूतसंभ्रवपथं तं ब्रह्मलोके ब्रह्मणा सहसमानभोगमाजो भूत्वा ब्रह्मणा सहमुच्यते मनीषिणः शुद्धचित्ताः निर्विचिकित्सपरोक्षज्ञानस्यैव एतत्फलं अपरोक्षज्ञानिनामक्षरसाम्यतायाः प्रागुक्तत्वात् एतेन वेदांतविज्ञानसुनिश्चितार्थाः सान्यासयोगाद्यतयः शुद्धसत्त्वाः ते ब्रह्मलोके तु परांतकाले परामृतात्परिमुच्यंति सर्वे इति श्रुतेरर्थो दर्शितः परांतकाले ब्रह्मणो मोक्षकाले तन्मुक्त्यैव मुच्यते ॥ ३६ ॥ इति शांतिपर्वणि मोक्ष० ने० भा० एकचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४१ ॥

समाप्ता ब्रह्मविद्या तस्याः कर्मभिः समंसमुच्चयं खंडयति यदिदमिति कुर्वन्नेवेह कर्मणि जिजीविषेच्छंतं समादिति न कर्मणान्न जयाधेने न त्यागेनैके अमृतत्वमान

इदं महर्षेर्वचनं महात्मनो यथावदुक्तं मनसा नुदृश्य च ॥ अवेक्ष्य चेमां परमेष्ठिसाम्यां प्रयाति चाभूतगतिं मनीषिणः ॥ ३६ ॥ इति श्रीमहाभारते शांति० मोक्ष० श्रुकानुप्रश्ने एकचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४१ ॥ ॥ ६३ ॥ शुक उवाच यदिदं वेदवचनं कुरु कर्म त्यजेति च ॥ कांदिशं विद्यया यांति कांचगच्छंति कर्मणा ॥ १ ॥ एतद्वै श्रोतुमिच्छामि तद्भवान्प्रब्रवीतु मे ॥ एतच्चान्योन्यवैरूप्ये वर्तेते प्रतिकूलतः ॥ २ ॥ भीष्म उवाच इत्युक्तः प्रत्युवाच दंपरा शरसुतः सुतं ॥ कर्मविद्यामया वेतौ व्याख्यामिक्षराक्षरौ ॥ ३ ॥ यांदिशं विद्यया यांति यांचगच्छंति कर्मणा ॥ शृणुष्वैकमनावत्सगङ्गरं त्येतदंतरं ॥ ४ ॥ अस्ति धर्म इति प्रोक्तं नास्तीत्यत्रैव यो वदेत् ॥ तस्य पक्षस्य सदृशमिदं मम भवेद्यथा ॥ ५ ॥ द्वाविमावथ पंथानौ यत्र वेदाः प्रतिष्ठिताः ॥ प्रवृत्तिलक्षणो धर्मो निवृत्तौ च सुभाषितः ॥ ६ ॥ कर्मणा बद्धते जंतुर्विद्यया तु प्रमुच्यते ॥ तस्मात्कर्मन कुर्वन्ति यतयः पारदर्शिनः ॥ ७ ॥ कर्मणा जायते प्रेत्य मूर्तिमान् षोडशात्मकः ॥ विद्यया जायते नित्यमव्यक्तं तदव्ययात्मकं ॥ ८ ॥ कर्मत्वेकं प्रशंसंति स्वल्पबुद्धिरतानराः ॥ तेन ते देहजालानि रमयंत उपासते ॥ ९ ॥ ये स्म बुद्धिपरां प्राप्ताय मर्मेनै पुण्यदर्शिनः ॥ न ते कर्म प्रशंसंति कूपं न घां पिबन्निव ॥ १० ॥ कर्मणः फलमाप्नोति सुखदुःखे भवाभवौ ॥ विद्यया तदवाप्नोति यत्र गत्वानशोचति ॥ ११ ॥ यत्र गत्वानभि यते यत्र गत्वानजायते ॥ न पुनर्जायते यत्र यत्र गत्वानवर्तते ॥ १२ ॥

शुरिति कर्मकरणत्यागविधीपरस्परविरोधादेककार्यकारित्वमलभमानौ विसदृशकार्यौ

गत्वंप्रतिषेधेऽतः पृच्छति कामिति ॥ १ ॥ २ ॥ क्षराक्षरौ न श्वरानश्वरौ मार्गाविति शेषः ॥ ३ ॥ गङ्गरं आकाशमिवानंतं एतदंतरं एतयोरंतरं ॥ ४ ॥ आस्तिकनास्तिकयोरिव पृच्छ्यमानं तारतम्यं यथास्तिकस्य क्लेशावहंतद्वेदतन्ममेत्यर्थः ॥ ५ ॥ द्वाविति निवृत्तौ आत्मदर्शने च धर्मः सुभाषितः आत्यंतिको धर्मः स उक्तः अयं तु परमो धर्मो यद्योगेनात्मदर्शनमिति ॥ ६ ॥ ७ ॥ षोडशात्मकः देहः प्रेत्य मृत्वा पुनर्जायते उत्पद्यते विद्ययानित्यं अव्यक्तं द्वैतं भिन्नं जायते आविर्भवति ॥ ८ ॥ रमयंतः क्लयादीन् रजयतस्तद्वासनावासिताः देहशतानि प्राप्नुवन्ति ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ यत्रेति यत्र निर्विशेषे ब्रह्मणि गत्वा प्रविश्य न जायते अयमहमस्मीति न जानात्यात्मानं तत्र हेतुर्न वर्तते गता विशेषविज्ञानाभावात् जीव एव नश्यति तथा च श्रुतिः विज्ञानघन एवैते भ्यो भूते भ्यः समुत्थाय तान्येवानुविनश्यतीति ॥ १२ ॥